

Overwinterende Dwergganzen *Anser erythropus* in Het Oude Land van Strijen

In de winter van 1994/95 verbleef een groep van elf Dwergganzen in polder Het Oude Land van Strijen, gelegen in de Hoeksche Waard (ZH). De groep, bestaande uit twee koppels met vier respectievelijk drie eerstejaars vogels, werd voor het eerst gezien op 29 oktober 1994 (L. von Essen). Nadien slaagden velen er in het gezelschap te vinden tussen de duizenden Kolganzen *Anser albifrons* en Brandganzen *Branta leucopsis*, die in de polder plegen te pleisteren. Op 18 maart 1995 werden de vogels voor het laatst waargenomen (S. van Bellingen).

Op 20 februari waren de eerstejaars vogels met uitzondering van één exemplaar in het bezit van witte kol, witte nagel en buikstrepen. Hoewel de Dwergganzen zich meestal ophielden tussen Kolen Brandganzen, bleef tijdens de verblijfsperiode van bijna vijf maanden het groepsverband behouden. Wat locatie betreft werd enige voorkeur vertoond voor de ten noorden van de Waleweg gelegen graslandpercelen, welke deel uitmaken van het in ontwikkeling zijnde SBB-beheersreservaat. De in Het Oude Land van Strijen foeragerende ganzen overnachten in de Biesbosch en bij de Sasseplaat in het Hollandsch Diep; de Brandganzen vooral op de Ventjagersplaat in het Haringvliet. Van de elf Dwergganzen waren alleen de beide adulte wijfjes geringd. Als nr. 809 en nr. 818 werden beide op 7 juli 1989 in het kader van het Zweedse herintroductieproject Dwergganzen in Lapland vrijgelaten (von Essen 1991). Projectdwergganzen met ongeringde partners en nakomelingen worden sinds de winter van 1989/90 regelmatig nabij Strijen waargenomen (von Essen 1993).

Summary *Flock of Lesser White-fronted Geese Anser erythropus wintering in SW-Netherlands*

Eleven Lesser White-fronted Geese spent the winter of 1994/95 in 'Het Oude Land van Strijen', Hoeksche Waard, SW-Netherlands. The flock consisted of two pairs with four and three juveniles, respectively, and was regularly observed near Strijen from October 29, 1994 through March 18, 1995. Two birds were colour-ringed, 'female 809' and 'female 818'; both were released from a reintroduction project in Lapland, Sweden, on July 9, 1989. Colour-ringed Lesser White-fronted Geese in company of unringed mates and juveniles have been sighted regularly in Het Oude Land van Strijen since the winter of 1989/90.

Literatuur

VON ESSEN L. 1991. A note on the Lesser White-fronted

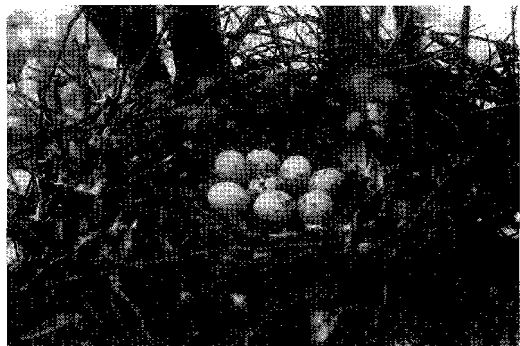
Goose *Anser erythropus* in Sweden and the result of a re-introduction scheme. *Ardea* 79: 305-306.
VON ESSEN L., VAN DEN BERG A. B. & OUWENEEL G. L. 1993. Herkomst van gekleurde Dwergganzen te Strijen. *Dutch Birding* 15: 220-224.

G. L. Ouweneel, *Lijster 17, 3299 BT Maasdam*

Acht eieren in nest van Sperwer *Accipiter nisus*

Op 23 april 1994 werd in de Ossenwaard bij Lobith een onaf sperwernest gevonden. Het bevond zich op c. 4 m hoogte in een meidoorn *Crataegus* sp., in de ondergroei van een populierengordel rond een visplas. Op 28 mei werden in het nest acht eieren van een Sperwer gevonden. De pigmentering en kleur van de eieren verschilden onderling niet dusdanig dat deze duidelijk aan twee vrouwtjes konden worden toegeschreven. Twee eieren telden naar verhouding weinig tot zeer weinig pigment (zie foto). Dit zijn waarschijnlijk het zevende en achtste ei in dit legsel (Bäseke 1954). Op 1 juni zijn de maten van de eieren gemeten (tabel 1).

Het enige ei dat uit de toon valt (ei 1), is het langste en tevens smalste in de reeks. De kleine breedtemaat wijst mogelijk op een eerste ei dat door een nog niet opgerekte eileider is geperst (vgl. Campbell & Lack 1985). In één ei zat een deukje in de schaal; de andere zeven waren gaaf. Op 9 juni bleken bij controle nog slechts vier eieren aanwezig in het nest. De resten van één ei lagen onder het nest op de grond. Op één van de vier eieren in het nest zat een klein beetje eigeel. Waarschijnlijk heeft er predatie plaatsgevonden door Ekster *Pica pica* en/of Vlaamse Gaai *Garrulus glandarius*. Daarnaast kan het wijfje ook zelf voor de eibreuk verantwoordelijk zijn geweest. Op 15 juni lagen nog steeds vier eieren in het nest waarvan er twee waren aangepikt. Bij controle op 21 juni bleek dat er twee jongen en twee eieren aanwezig waren; beide jongen zijn gewogen met een eenvoudige keukenweegschaal (35 en 45 g). Op 1 juli (controle met Jan van Diermen) zijn beide jongen nogmaals gewogen en gemeten en geringd; ze verkeerden in goede conditie (man 128 g en vrouw 190.5 g). Beide niet uitgekomen eieren (nrs. 5 en 6 uit tabel 1) zijn verzameld voor meting van de dikte van de eischaal met de Ratcliffe-index (gewicht eischaal in mg gedeeld door lengte $\times$ breedte in mm). De moeder werd op 1 juli met een mistnet gevangen en geringd. Ze was in het derde kalenderjaar of ouder, een grote vogel (vleugel 241.5 mm, tarsus inclusief hiel 70.5 mm) en zwaar (309 g) voor het stadium in de broedcyclus. De vogel vertoonde een normale rui van li-

Sperwernest met acht eieren te Lobith (NL), 28 mei 1994 (foto naar dia van Jan Schoppers). *Sparrowhawk nest with eight eggs, Lobith (NL)*

chaams- en vliegveren. Vanaf 15 juni zijn gerui- de lichaams- en vliegveren (resp. 5 en 4) gevonden rond het nest. Deze waren alle afkomstig van de moeder. Uit diverse waarnemingen in de directe omgeving van het nest bestaat het vermoeden dat het mannetje een tweede-kalenderjaar-vogel was. Alle prooien leken door het mannetje gevangen (één Spreeuw *Sturnus vulgaris* als grootste prooi, N=53). Rond 14 juli verlieten de jongen het nest.

De vraag rijst of de acht eieren van één of twee vrouwtjes zijn. In de literatuur zijn nauwelijks be- wezen gevallen bekend van acht-legsels bij Sper- wers. Koeman *et al.* (1972) tonen een foto van een sperwervrouw staand op een nest met acht eieren (Lunteren 1942) zonder bronvermelding en toe- lichting. Newton (1986) noemt twee acht-legsels die zeer waarschijnlijk van één vrouwtje waren. In zijn Schotse onderzoeksgebied schrijft Newton (1986) alle nesten met acht of meer eieren toe aan twee vrouwtjes (evenals Robson in Derbyshire en Green in Berkshire, in Newton 1986). Ook in de gevallen die Glutz von Blotzheim *et al.* (1971) noemen, wordt vermoed dat nesten met acht of meer eieren van twee vrouwtjes stammen. In Ne- derland zijn ook een aantal sperwernesten met ze- ven of acht eieren gevonden die op grond van ei- typen en/of ruiveren, danwel door directe waarnemingen aan twee vrouwtjes zijn toege- schreven (van Manen & Quist 1992, Bos & van Kooten 1993).

Het leggen van acht of meer eieren is voor een Sperwer niet onmogelijk. Verzamelaars stelden vast (door in de legperiode telkens één ei weg te nemen), dat achtereenvolgens minstens tien ei- eren gelegd kunnen worden (Newton 1986).

Tussen sperwervrouwtjes bestaat een grote in- dividuele variatie in pigmentatie, vorm en formaat van hun eieren. De eieren van één individu lijken in al deze opzichten gewoonlijk sterk op elkaar. Van de acht eieren zijn op 28 mei en 1 juni diver- se dia's gemaakt in en buiten het nest. Deze opna-

Tabel 1. Maten van acht sperwereieren uit één nest te Lobith in 1994. Gemeten met schuifmaat (0.1 mm) op 1 juni 1994, ge- rangschikt naar lengte. *Measurements of eight sparrowhawk-eggs from one nest near Lobith in 1994. Measured with calipers on June 1.*

ei nummer egg number	lengte length	breedte width
1	38.3	29.6
2	38.0	31.2
3	37.4	31.1
4	37.0	31.5
5	36.9	30.7
6	36.8	30.9
7	36.2	31.0
8	36.0	30.9

mes zijn getoond aan Rob Bijlsma, Jan van Dier- men en Ronald Zollinger. Alle drie hebben veel broedbiologisch onderzoek gedaan aan de Sper- wer. Deze drie konden op grond van de opnames, gekeken naar tekening en pigmentatie, niet tot een definitieve keuze (éénlegsel of tweelegsels) ko- men. Een lichte neiging was er bij twee naar een dubbellegsel.

Verschillen in lengte- en breedtemaat in het Lo- bithse legsel vallen binnen de gebruikelijke marge van *c.* twee mm in een legsel (o.a. Ortlieb 1982). De maten van die acht eieren zijn klein vergeleken met de gemiddelde waarden die in NW-Europa zijn gevonden (Bijlsma 1993, Newton 1986, Ort- lieb 1982). In de steekproef van Bijlsma (1993) (N=137) is de kans een ei van deze kleine maten aan te treffen gemiddeld één op acht à tien (gem. 10.7% voor de lengte, spreiding 3.2-24.2%) en gem. 14.9% voor de breedte, spreiding 1.1-29.1%). Onbekend is van hoeveel wijfjes de ma- ten in deze steekproef stammen en of ze represen- tatief is.

Newton (1986) verklaart het samen leggen van sperwervrouwtjes uit een overschot aan vrouwtjes in een populatie. Het viel hem op dat veel dubbel- legsels na een strenge winter optraden. Hij ver- klaart de ongelijke sexratio door een hogere mor- taliteit van mannetjes in strenge winters. In het open rivierenlandschap van de Rijnstrangen bestaat op grond van de landschapsstructuur, ongeacht de wintersterfte, waarschijnlijk een perma- nent overschot aan vrouwtjes. Vrouwtjes overwe- gen in open landschap, mannetjes in meer bebost landschap (Marquiss & Newton 1982, 1982a en Opdam 1975). Frumkin (1994) vond echter het overwegen van vrouwtjes in bebost gebied ten op- zichte van mannetjes. De dichtheid van sperwer- broedgevallen (op te vatten als dichtheid van terri- toriale mannetjes) is in het Rijnstrangengebied laag (0.1/100ha). De dichtstbijzijnde grotere bos- sen (Leege Heide, Montferland en Hoch Elten) liggen op minimaal 3.5 km. Deze bossen herber- gen *c.* 25-30 sperwerterritoria, berekend naar de dichtheid in Bergherbos (Montferland) (Vogel

1986). Binnen een straal van 3.5 km zijn in 1994 twee andere broedparen gelocaliseerd op 2.1 en 2.9 km afstand (archief VWG Arnhem e.o. en J.Bekhuis). Op grond van de lage dichtheid en de openheid van het landschap ligt een dubbellegsel in deze streek meer voor de hand.

Dat dit broedsel niet in een record-aantal jongen resulteerde, stemt overeen met het lot van alle bovennormaal grote sperwerlegfels of dubbellegfels waarover is gepubliceerd. De optimale legselgrootte van Sperwers bedraagt vijf tot zes eieren. De meeste Sperwers kunnen vermoedelijk niet meer dan zes eieren efficiënt bebroeden. In termen van fitness gooien beide opties (samen leggen danwel zelf een bovenmatig legsel produceren) geen hoge ogen.

Dankwoord Ik dank J. van Diermen, R. Bijlsma en R. Zollinger voor het becommentariëren van eerdere versies van dit artikel. Daarnaast J. van Diermen voor assistentie in het veld.

Summary *Eight eggs in nest of Sparrowhawk* *Accipiter nisus*

On 28 May 1994, a Sparrowhawk's nest with eight eggs was found in a hawthorn *Crataegus* sp. near Lobith (The Netherlands). Egg dimensions and pigmentation did not show remarkable between-egg variations (Tab. 1, Photo), so all eggs might have been produced by a single female. Two eggs were less intensively stained, which is typical of last-laid eggs in a clutch.

Four eggs disappeared during the incubation period, two eggs did not hatch and two eggs resulted in fledglings. The female was trapped on 1 July. She was in her third calendar year or older and rather large and heavy: wing length 241.5 mm, body mass 309 g.

Sparrowhawk clutches of eight eggs are rarely reported in the literature. Most are attributed to two females laying in the same nest. When photographs of the clutch were shown to three Dutch raptorophiles with a lot of experience with Sparrowhawks, there was a slight preponderance to ascribe the clutch to two females.

Literatuur

- BÄSECKE K. 1954. Einige Beobachtungen über den Sperber. *Vogelwelt* 75:61-64.
- BIJLSMA R. G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- BOS J. & VAN KOOTEN T. 1993. Broedzorgdeling van twee sperwerwoutjes *Accipiter nisus*. *Limosa* 66:161-163.
- CAMPBELL B. & LACK E. 1985. A Dictionary of Birds. Poyser, Calton.
- FRUMKIN R. 1994. Intraspecific brood-parasitism and dispersal in fledging Sparrowhawks *Accipiter nisus*. *Ibis* 136:426-433.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N., BAUER K. & BEZZEL E. 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas Vol. 4. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- KOEMAN J. H., VAN BEUSEKOM C. F. & DE GOEIJ J. J. M. 1972. Eggshell and population changes in the sparrowhawk (*Accipiter nisus*). *TNO-nieuws* 1972: 542-550.
- VAN MANEN W. & QUIST M. 1991. De roofvogels in Noord- en Oost-Nederland in het broedseizoen 1990. WRNON, Appelscha.
- NEWTON I. 1986. The Sparrowhawk, Poyser, Calton.
- MARQUISS M. & NEWTON I. 1982. A radio-tracking study of the ranging behaviour and dispersion of European Sparrowhawks *Accipiter nisus*. *J. Anim. Ecol.* 51:111-133.
- MARQUISS M. & NEWTON I. 1982a. Habitat preferences in male and female Sparrowhawks. *Ibis* 124:324-328.
- ORTLIEB R. 1982. Die Sperber. Ziemsen, Wittenberg.
- VOGEL R. 1987. Broedvogelinventarisatie Bergherbos 1986. Intern rapp. Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Jan Schoppers, Roompotstraat 190, 6826 ET Arnhem

Vangst van een Torenvalk *Falco tinnunculus* met één poot

In Zuidelijk en Oostelijk Flevoland worden sinds 1992 roofvogels gevangen ten behoeve van populatie-onderzoek en biometrie. Het onderzoek richt zich op Havik *Accipiter gentilis*, Buizerd *Buteo buteo*, Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus* en Torenvalk.

Op 2 september 1994 werd in Almere een Torenvalk gevangen waarvan de rechterpoot ontbrak. Van de rechter tibia kon nog anderhalve centimeter bot worden gevoeld. Er waren geen sporen van een amputatiewond en geconcludeerd werd dat de vogel al langere tijd op één poot door het leven ging. Het overblijfsel van de rechterpoot kon niet meer worden gebruikt om op te steunen. Als gevolg van dit gemis was de buitenteen van de linkerpoot verder naar buiten gegroeid, zodat de vogel inmiddels leek aangepast aan het staan op één poot. Op grond van rui en kleedpatronen werd de Torenvalk gedetermineerd als vrouw, ouder dan het eerste kalenderjaar. De vogel vertoonde een normaal stadium van rui (*Primary Moulting Score* 30 links en 29 rechts) en woog 215 gram. Dit gewicht komt overeen met het gemiddelde voor vrouwtjes in deze tijd (eigen gegevens, Masman *et al.* 1986, Dijkstra *et al.* 1988). Het ruistadium vertoonde eveneens een gemiddeld beeld (Ginn & Melville 1983). Op grond van de kennelijk goede conditie werd besloten de vogel te ringen. Na loslaten vloog de vogel naar een van de nabij staande lantaarnpalen en landde er, ondanks de straffe wind die er die dag stond, redelijk eenvoudig.

De vogel werd op 5 oktober van hetzelfde jaar teruggemeld. Een automobilist die vanuit Flevoland naar Friesland reed, ontdekte bij Lemmer de nog levende Torenvalk half in de grille van zijn auto. De vogel overleed enige tijd daarna en werd vervolgens overhandigd aan Jan de Jong. Op

Torenvalk met één poot, Almere, 2 september 1994 (Kees Breek). *One-legged Kestrel Falco tinnunculus*.

grond van de door hem verschaft gegevens kon links een score van 38 en rechts een score van 40 worden bepaald. In vergelijking met de eerder verrichte meting was een duidelijke ruiprogresie opgetreden, die in de pas loopt met de gegevens van Ginn en Melville. De Torenvalk bleek ondanks de handicap in een goede conditie te verkeren. Het gewicht bedroeg 201 gram, waarbij moet worden bedacht dat de vogel enige tijd tot zijn dood geen voedsel meer tot zich heeft kunnen nemen. Bovendien kan het gewicht bij een dode vogel enigszins dalen door uitdroging.

Het is opmerkelijk dat een vogel die voor zijn voortbestaan afhankelijk is van zijn poten - de prooi wordt er immers mee gegrepen - het gemis van één van de twee kan compenseren. Wellicht is het de rui geweest en de daarmee samenhangende verminderde vliegvaardigheid, die uiteindelijk de Torenvalk de das heeft omgedaan.

Torenvalken hebben een breed voedselspectrum, met woelmuizen als stapelvoedsel. Verder staan vogels, grote insecten en regenwormen op het menu (Cramp & Simmons 1980). Grote insecten zullen in september niet meer veelvuldig aanwezig zijn en regenwormen vormen in Flevoland vermoedelijk slechts een marginale voedselbron voor Torenvalken (archief Eggenhuizen & Breek). De goede conditie kan haast alleen ver-

kregen zijn door het nuttigen van gewervelde prooien die de vogel kennelijk met één poot wist te vangen.

Dankwoord Wij danken Jan de Jong voor het toezenden van de gegevens die hij van de dode vogel heeft verzameld.

Summary *Capture of a one-legged Kestrel Falco tinnunculus*

On 2 September, 1994, an adult female Kestrel was captured for ringing activities. The bird had no right leg, only 1.5 centimeters of the tibia could be palpated and the bird was not able to use this part for standing. The outer toe of the left leg had grown a little outward. On the basis of body mass and moult stage we deduced that the bird was in good condition, and it was decided that the bird could be ringed. Unfortunately, one month later the bird was found alive in the front grille of a car after collision, and died shortly after. Again the moult score was recorded and body mass measured. The bird seemed to have been in good shape before colliding with the car.

Literatuur

- CRAMP S. & SIMMONS K. E. L. (eds.) 1980. The Birds of the Western Palearctic. Vol. II. Oxford University Press, Oxford.
- DIJKSTRA C., DAAN S., MEIJER T., CAVÉ A. J. & FOPPEN R. P. B. 1988. Daily and seasonal variations in body mass of the Kestrel in relation to food availability and reproduction. *Ardea* 76: 127-140.
- GINN H. B. & MELVILLE D. S. 1983. Moults in Birds. British Trust for Ornithology, Guide 19, Tring.
- MASMAN D., GORDIUN M., DAAN S. & DIJKSTRA C. 1986. Ecological energetics of the Kestrel: Field estimates of energy intake throughout the year. *Ardea* 74: 24-39.

Ton Eggenhuizen, Laurierstraat 17, 1314 HL Almere

Kees Breek, Karveel 58-66, 8242 WC Lelystad

Opmerkelijk gedrag van een Putter *Carduelis carduelis*

Op 7 augustus 1993 bevond ik mij op het landgoed "De Raaphorst", gelegen in de gemeente Wassenaar. Op een gegeven moment hoorde ik het geluid van een Putter, een soort die hier met enkele paren broedt. Het geluid bleek afkomstig te zijn van een Putter die op nogal onbeholpen wijze van de rug van een paard naar de slootrand fladderde. Door de kijker was te zien dat het hier een pas uitgevlogen jonge vogel betrof. Even later vloog de Putter op en kwam op ongeveer vier meter afstand van mij in een boompje zitten. Het kostte de vogel grote moeite om het evenwicht te bewaren.

Juist toen ik besloot door te lopen, fladderde de Putter recht op mij af. Hij schampte mijn wang en streek neer op mijn linkerschouder. Daar begon

hij opnieuw druk te roepen. Met mijn hand probeerde ik de vogel met zachte dwang van mijn schouder te krijgen. De Putter ging evenwel op mijn wijsvinger zitten en vloog niet weg. Toen ik de vogel dichtbij mijn gezicht had, begon de Putter zelfs fanatiek te bedelen. Hij wapperde met de vleugels en maakte daarbij vooral geluid als ik wat gepiep liet horen. Na ongeveer een minuut vloog de vogel naar mijn bril en probeerde vanuit die positie mijn voorhoofd te beklimmen. Aanvankelijk was dat een te zware opgave, maar nadat hij zich vastbeet in het weinige haar dat mijn hoofd nog siert, lukte het hem mijn kruin te bereiken. Daar begon de Putter opnieuw te roepen. Ik besloot door te lopen in de hoop dat hij mij spoedig zou verlaten. De Putter bleef mij evenwel nog zo'n 20 meter vergezellen voordat hij terug vloog naar de plek waar ik de vogel het eerst had opgemerkt. Hoewel ik nog enige tijd ter plekke bleef, bleek de Putter nu alle belangstelling in mijn persoon verloren te hebben.

Naar een aanleiding voor dit merkwaardige ge-

drag kan slechts gegist worden. Misschien dat hierbij gedacht kan worden aan een ontsnapte, jonge kooivogel die met de hand is grootgebracht. Een volièrehouder deelde desgevraagd mee dat het hierboven beschreven bedelgedrag hem bekend voorkwam. Ook het neerstrijken op hoofd en bril was door hem waargenomen bij kooivogels die hij zelf met de hand had grootgebracht.

Summary *Remarkable behaviour of juvenile Goldfinch* *Carduelis carduelis*

In August 1993 I had the pleasure of being host, for about five minutes, of a recently fledged Goldfinch. The bird sat on my shoulder and finger, begging vigorously. Eventually it landed on my head and stayed there, even while I was continuing my walk. After about 20 m the bird flew back to its original site and definitely lost its interest in me. Perhaps it was an escaped aviary bird.

Adri Remeeus, Smaragdhorst 324, 2592 RX Den Haag